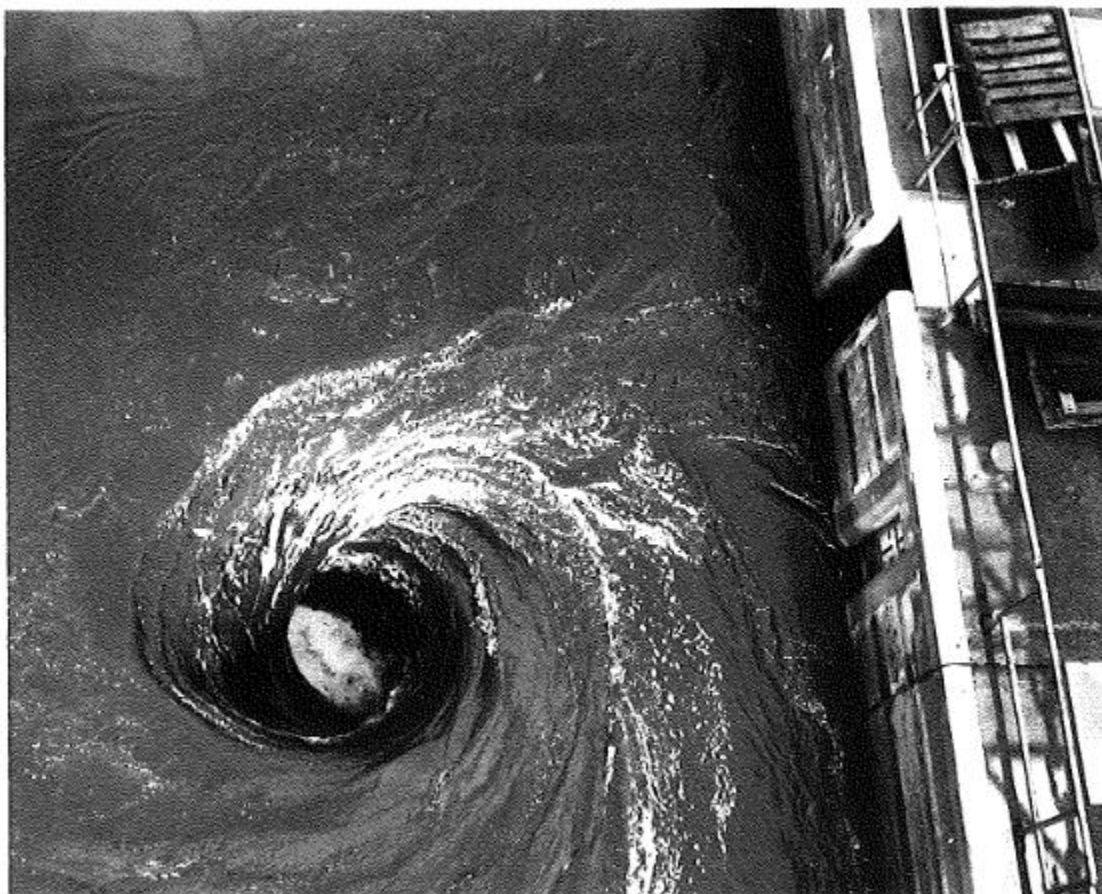

گرداب

مقدمه

پدیده گرداب^۱ به همراه مکش هوا به داخل جریان در اکثر سازه‌های هیدرولیکی همچون :
در جلوی تخلیه کننده‌های تحتانی و آبگیرها،
جلوی دریچه‌های سرریزها، محل تبدیل جریان با سطح آزاد به جریان تحت فشار،
روی سرریزهای نیلوفری، و غیره
دید می‌شود.

معمولاً گرداب اثرات نامطلوبی دارند که از جمله‌ی آن می‌توان به موارد زیر اشاره کرد :

- افزایش افت انرژی
- کاهش ظرفیت آبگذری

---

^۱ vortices (vortex)

- کاهش راندمان ماشین‌های هیدرولیکی (از جمله توربین در آبگیر نیروگاهها) و عملکرد نامناسب آنها
- افزایش آشفته‌گی و ایجاد الگوی جریان نامناسب در نزدیکی سازه
- ایجاد لرزش و سر و صدا
- خوردگی در توربین‌ها و مجاری آب¹

لازم به ذکر است که علاوه بر اثرات نامطلوب گرداب، گاهی ایجاد گرداب مفید می‌باشد که از جمله‌ی آن موارد می‌توان به کمک به عبور اجسام شناور و یخ‌های موجود روی سطح آب، اشاره کرد. در اینجا مقصود ما معرفی گرداب‌های ایجاد شده در اثر آبگیرها می‌باشد.

گردابه در آبگیرها

انواع آبگیر با توجه به نوع نیروگاه و جانمایی آبگیر نیروگاه جریانی، آبگیرکانال، آبگیرسد، برج آبگیر، و آبگیر شفت²، می‌باشند. شرایط ورودی بالادست و مجرای ورودی جریان، ایجاد چرخش و فرورفتگی کمی را در سطح جریان ایجاد می‌کند. با افزایش سرعت، فرورفتگی در سطح جریان افزایش یافته و باعث ورود هوا بداخل جریان و سپس بداخل دهانه ورودی آبگیر می‌گردد. در شرایط حاد و بحرانی تر مخروطی از هوا در داخل جریان شکل می‌گیرد.

عوامل شکل‌گیری گرداب

- از جمله عوامل شکل‌گیری گرداب‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد :
- سرعت، استغراق، و هندسه جریان نزدیک‌شونده به آبگیر
  - جهت نامناسب دهانه آبگیر به دلیل ایجاد الگوی نامتقارن آبگیری
  - الگوی نامتقارن جریان ورودی ناشی از نامنظمی در پوشش‌های جدار کانال
  - اثرات نامطلوب ناشی از موانعی مانند پله‌ها، پایه‌های پل‌ها، و یا دیواره‌های جداکننده جریان

انواع گرداب

طبقه‌بندی گرداب‌ها بر اساس شکل ظاهری و قدرت آن در 6 دسته صورت می‌گیرد که نوع 1 ضعیف‌ترین و نوع 6 قوی‌ترین گرداب می‌باشند.

1. گردابه سطحی بی‌اهمیت؛ چرخش ضعیف جریان در سطح آب.
2. تشکیل یک فرورفتگی سطحی در سطح آب، علاوه بر چرخش.

¹ penstock

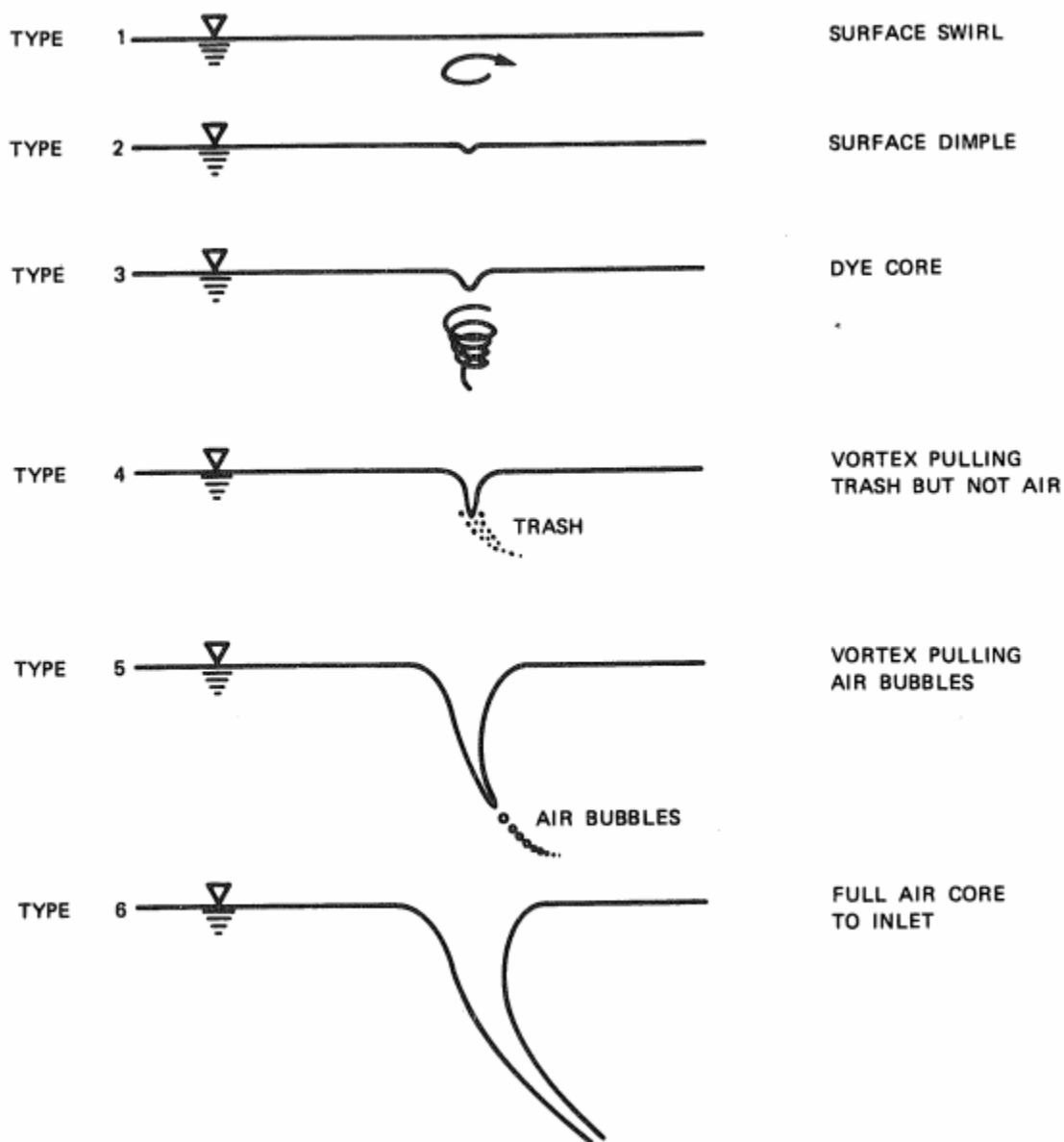
² shaft

3. گستردگی چرخش جریان از سطح آب به سمت پایین و در عمق به شکل یک مخروط، و شکل‌گیری گردابه‌ی عمیق.

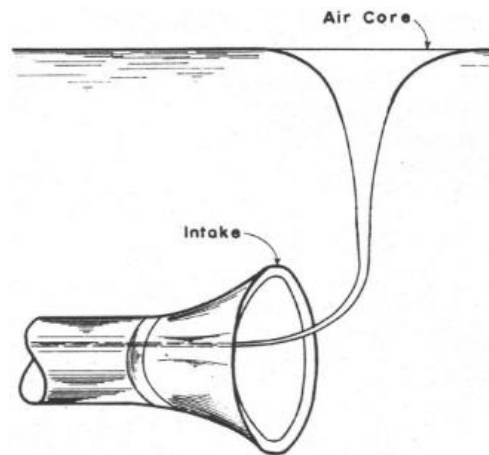
4. کشیده شدن ذرات شناور روی سطح آب و آشغال‌ها (و نه هوا) به درون آبگیر.

5. انتقال حباب‌های هوا، به صورت مقطعی، از سطح آب به درون و انتقال تا آبگیر.

6. شکل‌گیری یک هسته‌ی هوای پایدار در مرکز گردابه و ورود مستقیم هوا به آبگیر.

تصویر زیر شکل‌گیری یک مخروط هوا به داخل آبگیر را نشان می‌دهد.

جلوگیری از ایجاد گرداب

جهت جلوگیری از ایجاد گرداب روش‌های مختلفی وجود دارد. از جمله آن‌ها می‌توان به ایجاد استغراق مورد نیاز در دهانه آبگیر و استفاده از سازه‌های از بین برنده‌ی گرداب^۱ اشاره کرد.

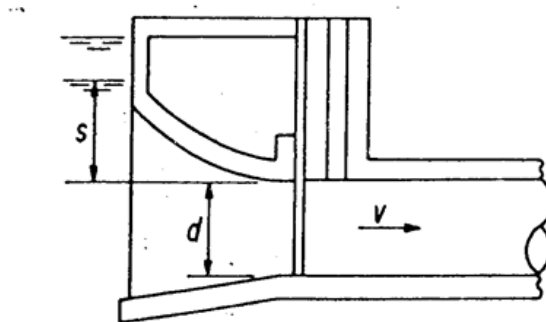
1- استغراق مورد نیاز برای جلوگیری از ایجاد گردابه

$$\rightarrow \frac{S}{Vd^{0.5}} > 0.3 - 0.54 \quad \text{برای حالت تقرب متقارن}$$

$$\rightarrow \frac{S}{Vd^{0.5}} > 0.4 - 0.7 \quad \text{برای تقرب جانبی}$$

$$\text{برای } F(= \frac{V}{(gd)^{0.5}} < 0.25) \rightarrow \frac{S}{d} = 1 - 1.5$$

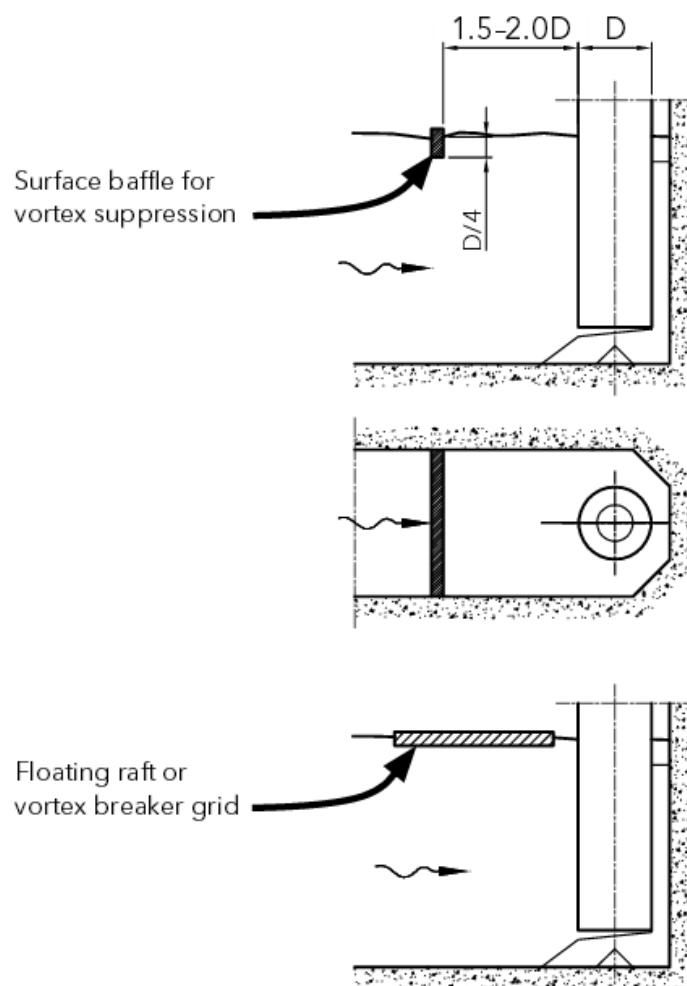
$$\text{برای } F > 0.25 \rightarrow \frac{S}{d} = 0.5 + 2F$$

^۱ vortex breaker

2- سازه‌های از بین برنده‌ی گرداب

برای جلوگیری از ایجاد گرداب می‌توان از دندانه‌های سرعت‌گیر سطحی^۱ در مسیر جریان ورودی و به صورت عمود به جریان و المان‌های شناور^۲ برای کاهش چرخش جریان، استفاده کرد.

---

¹ surface baffles

² floating rafts

- Roshan, R., H. Sarkardeh, and A. R. Zarrati. "Vortex study on a hydraulic model of Godar-e-Landar Dam and Hydropower Plant." In *Proc., Fifth Int. Conf. on Computational and Experimental Methods in Multiphase and Complex Flow*, pp. 217-225. 2009.
- Rindels, Alan J., and John S. Gulliver. "An experimental study of critical submergence to avoid free-surface vortices at vertical intakes." (1983).
- Design Recommendations: For Pump Stations With Vertically Installed Flygt Axial And Mixed Flow Pumps
Source: Flygt -- A Xylem Brand

- جزوه‌ی درسی دکتر علی اکبر صالحی نیشابوری